

Henrik Pontoppidan

De dødes Rige

Andre klassikere udgivet ved Poul Erik Kristensen:

Jeppe Aakjær:

Fra min bitte-tid (erindringer). 2016.

Drengeår og knøsekår (erindringer). 2016.

Hedevandringer (kultur- og naturbeskrivelse). 2016.

Vredens børn (roman). 2016.

Bondens søn (roman). 2016.

Arbejdets glæde (roman). 2016.

Vadmelsfolk (noveller). 2016.

Johan Skjoldborg:

En stridsmand (roman). 2017.

Gyldholm (roman). 2017.

Per Holt (roman). 2017.

Nye mænd (roman). 2018.

I skyggen (noveller). 2018

Henrik Pontoppidan:

Isbjørnen (roman). 2017.

Landsbybilleder (noveller). 2018.

Fra hytterne (noveller). 2018.

Det forjættede Land (roman). 2019.

Lykke-Per (roman). 2019.

Alexander Rasmussen:

Forvalteren på Lindenberg (roman). 2017.

Poul Erik Kristensen (red.):

Jylland – de klassiske sange (sange). 2018.

Udgiverens forord

Henrik Pontoppidan (1857 - 1943) regnes blandt Danmarks store forfattere. I denne forbindelse kan det nævnes, at han i 1917 modtog Nobelprisen i litteratur. Begrundelsen var "hans autentiske beskrivelser af dagligliv i Danmark."

Disse beskrivelser finder vi allerede i hans tidligste bøger fra 1880'erne, og det vil bl.a. sige hans novellesamlinger *Landsbybilleder* og *Fra hytterne*, der udkom i henholdsvis 1883 og 1887. I dag huskes han dog nok af flere for sine tre store murstensromaner, *Det forjættede Land*, *Lykke-Per* og *De dødes Rige*.

De dødes Rige udkom første gang i årene 1912-16, men blev siden redigeret flere gange. Nærværende bog bygger på udgaven fra 1922, som jeg her i 2019 har nyredigeret med nænsom hånd for at fjerne en række irritationsmomenter for nutidens læsere. Retskrivningen er blevet moderniseret - navneord skrives med lille begyndelsesbogstav, aa ændres til å, gamle stavemåder erstattes af nutidens, og enkelte ord erstattes af nye, der er mere forståelige. Endelig er der også hist og her, men bestemt ikke i noget stort omfang, blevet ændret en smule på ordstillingen og tegnsætningen.

Mit udgangspunkt har dog hele tiden været, at hvis jeg var i tvivl om en rettelse, fik Pontoppidans egne ord lov til at bestå. Forfatteren har med andre ord hele tiden stået over grammatikken.

Poul Erik Kristensen

Indholdsfortegnelse

Torben og Jytte

Kapitel 1

Kapitel 2

Kapitel 3

Kapitel 4

Kapitel 5

Kapitel 6

Kapitel 7

Kapitel 8

Kapitel 9

Kapitel 10

Kapitel 11

Kapitel 12

Kapitel 13

Kapitel 14

Kapitel 15

Kapitel 16

Søren Smed og hans æt

Kapitel 1

Kapitel 2

Kapitel 3

Kapitel 4

Kapitel 5

Kapitel 6

Kapitel 7

Kapitel 8

Kapitel 9

Kapitel 10

Kapitel 11

Kapitel 12

Storeholt

Kapitel 1

Kapitel 2

Kapitel 3

Kapitel 4

Kapitel 5

Kapitel 6

Kapitel 7

Kapitel 8

Kapitel 9

Kapitel 10

Kapitel 11

Toldere og syndere

Kapitel 1

Kapitel 2

Kapitel 3

Kapitel 4

Kapitel 5

Kapitel 6

Den 11. Time

Kapitel 1

Kapitel 2

Kapitel 3

Kapitel 4

Kapitel 5

Kapitel 6

Kapitel 7

Kapitel 8

Kapitel 9

Kapitel 10

Kapitel 11

Kapitel 12

Vandrepræsten

Kapitel 1

Kapitel 2

Kapitel 3

Kapitel 4

Kapitel 5

Kapitel 6

Kapitel 7

Kapitel 8

Kapitel 9

Enslevs død

Kapitel 1

Kapitel 2

Kapitel 3

Kapitel 4

Kapitel 5

Favsingholm

Kapitel 1

Kapitel 2

Kapitel 3

Kapitel 4

Kapitel 5

Kapitel 6

Kapitel 7

Kapitel 8

Kapitel 9

Kapitel 10

Kapitel 11

Kapitel 12

Kapitel 13

Kapitel 14

Kapitel 15

Torben og Jytte

1

Der var gået tre år siden den septemberdag, da den unge godsejer Torben Dihmer vendte hjem fra et udenlandsk badested så ilde tilredt af en hjertesygdom, at han ikke kunne hjælpe sig selv ud af vognen. To mænd måtte lede ham op til sovekammeret, og på vejen derind vendte øjnene sig i hovedet på ham, så man tænkte, at han var død med det samme. Men da han vågnede af sin afmagt, så han sig omkring med sit gode smil og sagde:

”Så slap jeg alligevel hjem til Favsingholm!”

Det gamle østjyske herresæde lå bag en tilgroet vig af fjorden og spejlede sine røde mure og sit kullede tegltag i en sump, der var resterne af en borggrav. Siden hans far kom ulykkeligt af dage, havde kun avlsgården været beboet. Han var dengang en tolvårs dreng uden mor, og da han heller ingen søskende havde, opløstes hjemmet. Han blev sendt til Herlufsholm for at opdrages der, og i disse mange år havde vind og væde spillet herre på slottet sammen med et talrigt tjenerskab af rotter og mus.

Torben Dihmer tilhørte en gammel, livsfrodig proprietærslægt og havde i opvæksten selv været stærk som en tyrekalv. Hans farfar var Klavs Dihmer, den kendte kammerråd, der i midten af forrige århundrede kaldtes kronjydernes konge: en egebul på fjorten lispund (ca. 111 kg). Han kørte ind til Randers i en almindelig stiv bondevogn, men havde som forspand to dejlige sortbrune hingste, de berømte oppenheimere, der godt kunne have

fortjent et mindesmærke i bronze på byens torv. Ved dem blev i hine dage den jyske hest, der havde udviklet sig i uheldig retning, reddet fra undergang, og der åbnedes i en trang tid en ny guldåre for egnen.

Også Torbens far, etatsråden, havde været en af det jyske landbrugs foregangsmænd. Alligevel brød han selv afgjort med slægtstraditionen, tog en statsvidenskabelig eksamen, som der gik ry af, og rejste siden til udlandet for at fortsætte sine studier og lære verden at kende - da ulykken ramte ham som en forgiftet pil fra et baghold.

Han ville være politiker, - statsmand. I de politisk interesserede studenterkredse var han tidligt blevet kåret til en af fremtidens førere. Når hans store, brunblonde skikkelse med den omhyggelige hårskilning og det lange vædderansigt ved diskussionsmøderne viste sig på talerstolen, blev der stilhed i salen, og det ikke alene på grund af hans godsejertitel. Han var en overlegen taler. Mellem de mange ungdommelige brushoveder og revolutionære fantasier virkede han ved sin næsten flegmatiske ro, sejrede ved en urokkelig saglighed og et godmodigt lune.

På Favsingholm havde han i al den tid kun opholdt sig et par gange for jagtens skyld sammen med nogle muntre unge venner, der en uge eller to huserede der som en hvirvelvind. Nu sad han på tredje år afmægtig i sin bedstefars store armstol og frøs på hænder og fødder som en gammel mand og kunne dog ikke dø.

Men så svag han var - livets uro brændte ham endnu i sindet. Trods sine tunge flodhesteben måtte han ustandselig op af stolen og spadserede lidt på gulvet med sin stok for at prøve, om han ikke kunne spore nogen bedring. Trods åndenød og hjertebanken var han hele dagen på færde som et indespærret dyr, der efter årelang vandring frem og tilbage langs med burets tremmer ikke kan opgive håbet om at finde en vej ud til friheden.

Henne i landsbyens præstegård boede en mand, pastor Vestrup, som han kendte fra barneårene. De havde for tyve år siden en kort tid siddet sammen på skolebænken i Randers og senere igen truffet hinanden i København som studenter. Torben Dihmer satte just ikke stor pris på ham. Der var så meget ved manden, der bød ham imod. Men for at høre, hvad kirken for tiden mente at vide om et tilkommende liv, havde han engang sendt ham bud, og de to barndomsvenner havde siden haft flere lange samtaler om religiøse materier, uden at der dog havde åbenbaret sig nogen frelsende himmelstige for ham over det mørke jordhul, som hans syge tanker dag og nat kredsede om.

Bittert for ham var det især, at der heller ikke på denne side af graven skulle blive andet tilbage af ham end et tvivlsomt minde. Han havde været så sorgløs for sin fremtid, så overtroisk sikker på sin bestemmelse, og nu sad han her og måtte dø med to tomme hænder. Det havde stået skrevet i stjernerne den time, da hans mor fødte ham til verden, at hans liv skulle fare hen og slettes ud som en bølge uden at efterlade mindste spor.

Endnu spadserede han daglig en lille tur i parken sammen med sin plejerske, den gamle søster Barbara, til hvis skulder han støttede sig, når de gik op eller ned ad den høje hovedtrappe. På solvarme dage kunne han undertiden vove sig helt ud til leddet ved stakkepladsen for at se på høvederne, når de blev drevet hjem i stalden.

Arbejdsfolkene hilste ham med frygt i blikket. Selv pintes han skrækkeligt af det abespil, sygdommen havde drevet med hans udseende; og da han troede forvrængningen grellere, end den i virkeligheden var, holdtes portene på Favsingholm lukkede for alle fremmede. Han ville ingen se.

Den før så omgængelige mand havde i det hele taget forandret sig meget. Han kunne have de urimeligste indfald. Snart fandt han på, at han ikke ville spise, snart at han ikke ville vaske sig. "Til kirkegårdsrotterne kan jeg vel være køn

nok," mumlede han og lod hår og skæg vokse ud, indtil det strittede omkring ham som tjørneris.

På samme måde fandt han en trodsig tilfredsstillelse ved at lade alt på gården opløse og forfalde. "Lad det vente, til jeg er væk," var hans enslydende svar, når inspektør eller forvalter foreslog et eller andet påtrængende arbejde til ejendommens vedligeholdelse. "Det må vel engang få ende med mig."

2

Så hændte det en dag ud på efteråret, at der uventet kom fremmede til gården. Vejret var uroligt, og den syge havde haft en dårlig nat. Endnu ved middagstid var han ikke stået op.

Gamle Barbara stod inde i sin herres opholdsstue og lagde et par tørv på ilden, da hun hørte en vogn køre ind i slotsgården. Forskrækket løb hun til vinduet. En nedslået kaleche med to herrer standsede neden for herskabstrappen.

Den ene af dem kendte hun; det var doktoren fra Randers. Men hvem var den skægløse fremmede, der sad ved siden af? Og hvad ville det menneske her?

"Er Mikkelsen blevet ren tumpet," udbrød hun højt, da hun så, at begge herrerne steg af vognen og fulgtes op ad trappen.

Helt ophidset skyndte hun sig ud i forstuen og sagde her den fremmede lige ind i ansigtet, at han ikke kunne komme ind.

Doktoren trådte værdigt imellem. Men den gamle stod som en mur.

"A hår min instruks," sagde hun på et fremmedartet jysk. "Det ved De jo å så møj godt, Mikkelsen."

"Hør nu, Barbara! Denne herre er professor i medicin ved Københavns Universitet ... er altså læge ... og desuden en ungdomsven af godsejeren. Vil De gå ind og melde, at professor Hagen er her! De forstår, at her er tale om en ordre."

Hans tone gjorde hende tvivlrådig. Hendes øjne flyttede sig mistænksomt fra den ene til den anden af de to mænd, som hun derpå i tavshed førte gennem gangen ind i herrens værelse, der foruden spisestuen og et par sovekamre var det eneste af husets mange rum, der var i beboelig stand.

"Hvad i alverden er det for et spøgelse, min kære ven der har anskaffet sig?" spurgte professoren, da hun var gået. "Skal det forestille en sygeplejerske?"

Doktoren trak på skulderen.

"Det er en forhenværende vågekone her fra egnen. Jeg har gentagne gange tilbudt godsejeren at skaffe en ordentlig, hospitalsuddannet plejerske hertil; men han vil ikke have nogen anden om sig. Det gamle enfoldige menneske har ligefrem fået en sær magt over hans syge sind. - Nå, men nu vil jeg altså trække mig tilbage. Jeg har, som sagt, et par patienter her i nærheden. Og godsejeren sætter ikke pris på at se mig, når han ikke udtrykkelig har sendt bud."

Professoren - en lille blond mand med et rødkindet barneansigt - trykkede hans hånd.

"Jeg skal sende Dem bud, når jeg finder lejligheden egnet til en konference. Foreløbig siger jeg Dem tak for ledsagelsen."

Da han var blevet alene, lod han blikket løbe rundt i det store, mørke værelse med det røgsværtede loft, det revnede tapet og de andre sørgelige vidnesbyrd om tilstræbt forfald og ødelæggelse. Og han rystede på hovedet. Efter de nye oplysninger, han på vejen havde fået af doktor Mikkelsen, stod det ham ganske klart, at vennens sindstilstand foreløbig var en større fare for ham end hans egentlige sygdom, og han var glad ved, at han ikke havde opsat

rejsen en eneste dag længere. Det var åbenbart på høje tid, at hjælpen kom.

Barbara vendte tilbage med den besked fra sin herre, at han var i færd med at stå op og ville komme om et øjeblik.

"Jeg kan vel gå ind til ham?"

"Nej, nej! Forsøg dog it' det! Han blev slemt nok altereret endda."

Den gamle var så rystet, at hun knap kunne få ordene sagt. Alene det at høre en fremmed røst i denne stue, der havde været viet til tavsheden og døden, fyldte hende med onde anelser.

Mens han ventede, gik professor Hagen på undersøgelse omkring i stuen og fandt mellem bøgerne på det store midterbord en gammel foliant i svinelæderbind. Det var en tysk bearbejdelse af en række oldtidsværker om lægekunsten. "Hvad pokker er det?" tænkte han højt, da han mellem bogens blade stødte på løse papirer med optegnelser fra vennens hånd.

Han undersøgte derefter også de andre bøger. Der var et stort astronomisk værk og et skrift om jordmagnetisme. Desuden en fransk oversættelse af en arabisk sundhedslære fra middelalderen, forfattet af en mand, der kaldte sig "Den troldkyndige i Cordova". Også denne var fuld af noter.

Uvilkårlig vendte han sig om mod Barbara, der krøb sammen foran kakkelovnen, som om hun havde søgt tilflugt der. Den gamle sad med en fjervinge og gav liv til ilden under tørvene.

I det samme gik en dør langsomt op, og Torben Dihmer viste sig i åbningen. Han løftede besværligt foden over tærsklen, blev derpå stående, ligesom tøvende, idet han med den ene hånd støttede sig til dørkarmen.

Så vel forberedt professoren var, studsede han dog ved synet.

Som vennen stod der i døren, næsten ukendelig, i en falmet slåbrok af brunligt klæde, gusten og ligesom jordslået, med de opsvulmede øjne omtrent tillukkede og

det visne skæg i tjavser, så han ud som en dødning, der havde rejst sig af sin grav.

Torben Dihmer læste hans tanker, og da professoren nærmede sig, strakte han afværgende hånden ud fra sig.

"Du skal ikke komme mig for nær! Jeg stinker allerede!"

"Å snak! Du ser jo netop brillant ud! Du har sandelig holdt dig tappert."

Han lagde sine hænder på hans skuldre, og denne kammeratlige berøring overvældede Torben. For at skjule sin bevægelse mandede han sig op, slap dørkarmen og gik ind i stuen.

Men han var ikke kommet langt, før kræfterne svigtede ham. Han havde undset sig ved at vise sig for vennen med sin gammelmandskæp og begyndte at vakle. Professoren måtte gribe ham i armen og lede ham hen til hans lænestol ved bordet.

I den følgende time sad de to ungdomsvenner og talte sammen, mens Barbara hele tiden gjorde sig et ærinde ind i stuen og i stigende uro kredsede omkring sin herre med en svag klynken som en skinsyg hund.

Den lille, elegant klædte professor sad med tommelfingrene i ærmegabet og trommede med de andre fingre på sit høje fuglebryst. For at adsprede vennen fortalte han løst og fast om sine egne oplevelser og bragte hilsner fra fælles bekendte, alt mens han i det skjulte gjorde sine iagttagelser. Da Torben mistænksomt spurgte ham, hvad der førte ham til Jylland på denne tid af året, gav han en historie til bedste om, at han var blevet kaldt til en patient i Århus.

"Du kunne for resten have svaret på dine venners breve, så havde du nu vidst mere om os alle sammen, end jeg sådan i hast kan fortælle. Mon du ved, at det snart er to år siden, jeg for mit vedkommende hørte fra dig?"

Torben nikkede.

"Jamen det er absolut højst utilstedelig - som vor gamle rektor sagde. Du har med andre ord gået her og glemt både

dine venner og veninder.”

”Det har jeg naturligvis ikke. Men hvad skulle jeg skrive om? Jeg oplever jo ikke andet end at være syg, og det er i længden ikke noget interessant eller opbyggeligt emne for de raske. Jeg har villet, at I alle sammen skulle tænke på mig som på en afdød - for det er jeg jo i virkeligheden. Det troede jeg også, I havde forstået.”

”Nej, hør nu, kære ven! Du tager virkelig alt for tungt på din tilstand. Vistnok er du ikke rask, men -.”

”Anstreng dig ikke!” afbrød Torben ham. ”Jeg er kaput, du! Det har jeg længe vidst. - Og nu har vi talt nok om mig.”

Professoren tav et øjeblik. Hvorpå han igen gav sig til at snakke om København og fælles bekendte. Ligesom tilfældigt nævnte han også sin kusine, Jytte Abildgaard; men da han så, hvordan den blotte lyd af navnet fik vennen til at vende øjnene bort som for et alt for pludseligt og voldsomt lys, bøjede han hurtigt af og spurgte til hans søvn og appetit.

Lidt efter sagde han:

”Jeg sendte dig forleden et kort for at forberede dig på min ankomst. Har du fået det?”

”Ja.”

”Jeg skrev, som du måske husker, at jeg kom med godt nyt. Er du ikke det mindste nysgerrig?”

”Å, i min stilling er der ikke meget, der interesserer. Da Per hang i galgen, gik nysgerrigheden af ham - husker du nok.”

”Jeg siger dig, Torben, du er alt for mistrøstig! Jeg vil minde dig om et andet gammelt ord: Håbet skal man aldrig slippe!”

”Det vil jeg dog netop helst. Det er jo bare en jammerlig fejhed af mig, at jeg ikke for længe siden har gjort ende på elendigheden med et skud krudt. Men jeg gør det også en dag.”

De sidste ord blev stikkende i struben. Han bøjede sig frem og lagde hovedet i sine hænder for at nedkæmpe

gråden.

Men nu ville professoren ikke længere tie med sit glade budskab. Han satte sig hen på sidestykket af vennens lænestol og lagde armen om ham.

"Gamle ven! Hør nu, hvad jeg er kommet for at sige dig! ... Du skal være ved godt mod. Du har glemt, at vi lever i en stor tid, hvor videnskaben - ikke mindst min egen - gør et nyt mirakel hver dag. Din sygdom er ikke længere farlig. Om et halvt år vil du føle dig fuldkommen sund og stærk ... Ja, du ser på mig! Men du kan vel forstå, at jeg ikke siger noget uoverlagt."

Torben, der havde løftet hovedet, sænkede det igen og klappede samtidig vennens hånd, der lå på hans skulder.

"Jeg kender dig, Asmus! Du vil så gerne trøste. Men lad det nu være nok! Du ved, jeg har gjort, hvad der står i menneskelig magt for at blive rask. Jeg har efter dit eget råd søgt både professor Hermann i Wien og Schinders i Nauheim -."

"Ja, og gamle kvaksalvere og troldkarle har du af dig selv studeret," sagde Asmus Hagen med et nap i hans øre. "Du ser, jeg har allerede ransaget din lektüre. Men nu skal du være fornuftig! Så skal jeg fortælle dig, hvad der er sket."

Han rejste sig, gik ud over gulvet og gav sig til at berette.

Han havde i eftersommeren været i Paris, sagde han, og havde der talt med den kendte overlæge dr. de Bèze, der efter årelange undersøgelser nu havde godtgjort, at flere sygelige tilstande, som man tidligere tilskrev forandringer i hjertets væv, i virkeligheden skyldtes en ødelæggelse af skjoldbruskkirtlen, hvad der var langt mindre farligt for patienten. Ganske vist var sygdommen uhelbredelig; men dens virkninger havde den moderne lægevidenskab så at sige fuldstændig ophævet, idet man ganske simpelt tilførte legemet det manglende kirtelsekret i kunstig form.

"Under stuegangen fik jeg selv lejlighed til at undersøge flere af hans patienter og læse journalerne, og det slog mig straks, hvordan hele sygdomsbilledet lignede dit. Og jeg må

nu gøre dig en tilståelse, kære ven! Jeg har siden korresponderet med vor fælles ven Schinders i Nauheim og med din huslæge her, den vistnok højst fortræffelige doktor Mikkelsen. Og nu, da jeg har set dig, betænker jeg mig ikke på at sige, at jeg har det bedste håb om at kunne gøre dig rask."

Torben, der et par gange under vennens tale havde slået heftigt afvisende ud med hånden, var til sidst blevet stille.

"Men det er jo umuligt!" sagde han tonløst. "Jeg føler det dog bedst selv. Jeg er jo allerede et halvt opløst kadaver."

"Snak! Der er meget mere liv i dig, end du bilder dig ind. Men du har handlet ilde mod dig selv. Du har for tidligt gravet dig ned i mørket, junker Torben! Hvem skulle have tænkt det om dig? Men vent! Du kan endnu engang blive den lykkeligste af os alle sammen!"

3

Et par timer senere, efter et forsinket frokostmåltid, sad de to venner igen inde i opholdsstuen. Asmus Hagen havde foretaget en indgående undersøgelse, og da han havde taget en prøve af det nye lægemiddel med fra København, var kuren for så vidt allerede begyndt.

"Husk altså: to piller tre gange daglig. For øvrigt frisk luft, sol og en fornuftig diæt. Jeg siger dig, inden der er gået et halvt år, ligner du dig selv fra gamle dage. Om et år er du rigsdagsmand, og så er det jo kun et tidsspørgsmål, hvornår du skal fremtræde som minister og henrykke damerne med den bekendte trekantede under armen og guldgaloner ned ad bøvserne. Lys, luft - und Liebe. Med den moderne treenigheds velsignelse skal mine piller nok gøre undergerninger."

Torben sad med hånden under kinden. Han var som bedøvet og vidste ikke, hvad han skulle tro.

Og nu begyndte Asmus Hagen igen at tale om sin kusine, den smukke Jytte Abildgaard.

"Du ved jo, hvordan hun er, og nu skal du høre noget mærkeligt. Mens vi andre - ærlig talt, kære ven - just ikke havde noget stort håb om at se dig rask igen, så har hun hele tiden med en forunderlig hårdnakkethed holdt på, at du nok ville komme dig. Det var som en fiks ide, hun havde fået, og nu bagefter tager den sig jo helt forbløffende ud. - Hun er på alle måder et besynderligt menneske. Går hun ikke der i al sin pragt og herlighed og er stadig lige uforlovet. Og det er sandelig ikke af mangel på lysthavende. Jeg begriber hende ikke. Men der må vel sagtens være en bestemt, hun går og venter på."

Torben rejste sig for ikke at høre mere. Han stavrede hen til kakkelovnen og rørte op i ilden. Han tålte nu ikke flere sindsbevægelser.

I det samme kom Barbara ind og meldte, at pastor Vestrup var kommet.

Asmus Hagen gjorde store øjne.

"En præst?" sagde han.

"Sig ham, at her er fremmede," sagde Torben lidt forlegen. "Nej - det er sandt! - Du kender ham jo, Asmus! Det er Mads Vestrup."

"Vestrup?"

"Ja, husker du ham ikke fra Aprilforeningen? En fattig bondestudent her fra egnen."

"Vent lidt! Er det Skidtmads?"

"Ja, ja. Han har for resten forandret sig ikke så lidt til sin fordel. Jeg tror, det vil interessere dig at træffe ham igen. Bed pastor Vestrup komme ind, Barbara!"

Asmus Hagens øjenbryn løftede sig på ny i overraskelse, da præsten trådte ind. Det var en mand lidt over middelhøjde, bred over ryggen og tung af fedme. Han bar briller, men havde ellers ikke noget præsteligt ved sig. Han var mørk i huden som en bonde, var også nærmest klædt som en bonde, bar en rundskødte frakke af dyffel og havde

et bomuldstørklæde bundet om halsen i stedet for flip. Omkring munden og ned over hagen bredte sig en sort skæggebund.

Hvad, der dog endnu mere end præstens tykkelse og klædedragt fik professoren til at studse, var den solide selvsikkerhed, der prægede manden, hvem han huskede fra studenterdagene som en forkommen stakkel med et upålideligt blik.

Torben forestillede, og de to herrer hilste på hinanden med gensidig forbeholdenhed.

"Jeg har altså for nogle timer siden passeret Deres præstegård," sagde Asmus Hagen. "Ligger den ikke straks på højre hånd i byen, når man kommer fra Randers? Et gulkalket stuehus med stærekasser på gavlen og en vindmotor, så vidt jeg husker?"

"Jo, det er mit hjem," svarede præsten tørt og satte sig uopfordret ned.

Mens dagen hældede, holdt de tre forhenværende studenterkammerater med besvær en slags samtale ved lige. Især var præsten meget tavs. Det blev for hans vedkommende ikke til stort mere end nogle små grynt til bekræftelse eller benægtelse. Især var han på sin post over for Asmus Hagen, hvis broderede silkevest og hele københavnske facon fra første øjeblik havde virket på ham som en rød klud på en tyr. Tilsyneladende ganske fraværende, men med et årvågent blik bag brillerne, sad han tilbagelænet i stolen og hørte på hans historier, mens han respektløs gned sig over sin ubarberede hage med en skrækkelig lyd som af sandpapir.

Når han en sjælden gang tiltalte Asmus Hagen, var det slet og ret med navn. Overhovedet viste han sig ganske uimponeret af professorens tidligt vundne berømmelse, som han i virkeligheden heller ikke på nogen måde misundte ham. Hvad betød sligt i evigheden? Hvordan så en sådan lille, lapset professor ud i Guds øjne?

Da Torben til sidst fortalte ham om anledningen til vennens besøg og om den mirakuløse helbredelse, der var stillet ham i udsigt, tænkte han først, at det skulle være en slags vittighed, måske et forsøg på at have ham til bedste. Hans blik flyttede sig med mistro fra den ene til den anden, og da det gik op for ham, at det virkelig var alvor, vogtede han sig vel for at ytre den allermindste forbavselse. Der havde været noget i den måde, hvorpå denne videnskabens nye sejr over døden blev forkyndt, som tværtimod æggede ham op til at vise sig i fuldt ornat.

Han svarede, at for Gud var naturligvis slet intet umuligt. Derfor havde vi mennesker altid lov til at håbe. Hans miskundhed var det jo, der udrettede det alt sammen.

Asmus Hagen forstod, at der blev tilkastet ham en handske; men han fandt det ikke umagen værd at tage den op. Den tungbugede præst, som sad der med de rødblå hænder foldede over brystet og fødderne i de klodsede ankelsko væltet om på siden, gjorde udelukkende et komisk indtryk på den pertentlige lille professor.

Men præsten fortsatte. Han sagde, at det jo kun var dumme og selvopblæste mennesker, der kunne tro, at et kemisk præparat ejede nogen livsopholdende magt i sig selv. Det var at sætte sig på samme åndelige standpunkt som negre og hottentotter, der tilbød "ånderne" i en kampesten eller et stykke træ.

Asmus Hagen trommede med fingrene på vesten og svarede:

"Jeg vil foreslå Dem at gøre et forsøg, pastor Vestrup. F.eks. med en spiseskefuld amerikansk olie. Med fare for at blive beskyldt for negeragtig overtro forsikrer jeg Dem, at virkningen vil være ganske uafhængig af nogen trosbekendelse. På en kristen, en muhamedaner eller en hedning garanterer jeg det selvsamme resultat."

Da Mads Vestrup gav et hvast svar, lod Asmus Hagen sig irritere, og de to kamphaner røg sammen i en disput om videnskabens anmasselser og lægens ansvar.

Torben sank herunder tilbage i sine egne tanker, glad ved at kunne være uforstyrret en lille tid. Men tankerne var blevet svimle som løsslupne duer, der sidder og trykker sig på taget omkring det åbnede slag - lysblændede, rådvilde og forskræmte.

Halvt som i en drøm hørte han de andres stemmer.

"Jeg vil spørge Dem," sagde Mads Vestrup til professoren, "hvad hjælper det at gøre legemet friskt, dersom sjælen sygner hen, og hjertet forhærdes? Hvordan får en læge i det hele taget mod til at bruge sin kunst, når han ikke føler sig som Guds ydmyge redskab? Han handler jo så rent i blinde. Dersom de herrer læger kunne følge deres patienters livsløb lige til enden, ja ud over døden til dommen, ville de vistnok i flere tilfælde have grund til at fortryde det "mirakel", de har gjort på dem."

"Jeg finder det ørkesløst at fortsætte diskussionen," sagde Asmus Hagen. "Må jeg blot minde Dem om, at efter Bibelen optrådte Kristus selv som læge. Han genopvakte endda døde folk, hvad vi andre dog ikke befatter os med. Med hans opfattelse af tilværelsen finder jeg det for resten også meget inkonsekvent af ham. Der er f.eks. historien om Jairi datter. Når man anser denne verden for en jammerdal, synes det mig en besynderlig barmhjertighedsgerning at lade et lykkeligt hjempermittet menneske leve op igen til elendigheden."

Mads Vestrup hørte på dette med dirrende mund. Blodet sang i hans øre. Han måtte slå øjnene ned for at betvinge sit sind.

Hans svar kom lavmælt, i brudte sætninger. Næsten som til sig selv talte han om tidens oprørske selvrådighed.

"Men når dødens time kommer for et stakkels menneske, vil al selvskabt herlighed opløse sig i dunst. Når mørket lægger sig på vore øjenlåg, og det udtærede legeme krummer sig i angst og pine - hvad hjælper så alle videnskabens pulvere og dråber? For dødens gru og samvittighedens vande findes ingen medicin."

"Vi har dog nu f.eks. morfin," sagde Asmus Hagen.

Det kom som henkastet, men pilen for Mads Vestrup ind i hjertet og ramte med en kraft, så det næsten kunne høres. Han løftede sit tunge hoved og stirrede på sin modstander med et måbende udtryk.

"Ja - gift!" sagde han.

"Ganske vist. Men i videnskabens hånd har giften forvandlet sig til en velsignelse for menneskeheden. I løbet af nogle få øjeblikke bringer den en lidende stakkel fred, så han kan sove ind i døden så sødt som et barn ved sin mors bryst. Den lille sølvsprøjte går sin sejrsgang gennem verden og jager sikkert megen usund frygt og mørkerædsel ud af sindene. De har uden tvivl også selv erfaret, at kirkens nådemidler hos adskillige mennesker har fået en konkurrent, som -"

Han fik ikke talt ud. Grå i ansigtet tumlede Mads Vestrup op med et grynt som en vildorne og tog om ryggen af en stol. Det var hans hensigt at slynge den i hovedet på spotteren; men et råb fra den opskræmte Torben bragte ham til besindelse. I det samme kom også Barbara ind. Så skød han stolen fra sig og skred ud af stuen uden farvel.

Asmus Hagen stirrede forbløffet efter ham og så derpå hen til Torben.

"Du er vred på mig, gamle ven!" sagde han, da Barbara igen var gået for at følge præsten ud.

"Han var min gæst," svarede Torben.

"Javist! Det var en dum historie! Mest for din skyld for resten. Jeg gør dig min undskyldning. Men bæstet kunne have ladet være med at ægge mig op. For resten begriber jeg ikke, at du har den uappetitlige person gående her. Det er ikke sundt for dig. Hvad er han egentlig for et menneske? Han stammer altså her fra egnen?"

"Ja, hans mor var en fattig væverenke herinde i nabosognet. Jeg husker hende godt. Jeg var som barn lidt bange for hende, fordi hun gik med store hornbriller. Måske

også, fordi jeg havde hørt, at hun kunne hele Bibelen udenad."

"Så har han altså ikke sin galskab fra fremmede. Har du rigtig lagt mærke til hans øjne? Tag dig i agt for den slags folk! Jeg kender dem!"

"Ja, mon du også gør det?"

"Å, du - vi har endnu middelalderen stikkende omkring i krogene. Det går med den fremskridtsfjendtlige indstilling som med væggetøj og kakerlakker. Man får den aldrig drevet helt ud af dens smuthuller. Havde en sådan karl magt som agt, så osede kætterbålene igen i alle lande."

"Jeg kan huske, Asmus, det var en stående talemåde hos dig i gamle dage, at du gerne så alle præster hængt. I har da ikke stort at lade hinanden høre, synes jeg."

Asmus Hagen, der var gået ud over gulvet, vendte sig om på hælen og iagttog vennen med et bekymret udtryk.

"Hvordan har det sig egentlig med dig, Torben? ... Du plejer omgang med gejstligheden, studerer mystikere og forfalder til trolddom! Gud bevare din forstand, min dreng! Det var åbenbart på høje tid, jeg kom og ruskede dig op. Og hvad er det for en lille kælling, der lister omkring her? Hun ser da grangivelig ud, som om hun var kommet flyvende hertil på et kosteskift. Men du har nu altid ganske geheimt været et stykke af en drømmer, junker Torben! - Men nu skal du gå ind og hvile dig. Jeg kan se, at du er træt."

4

Mads Vestrup stred sig hjemad mod den hårde vind. En storskygget kasket med en knap oven i pulden sad ham ned på ørene, og han støttede sig tungt til en kæp af den slags med strop, som markedsprangerne bærer på håndledet.

Til den ene side lå de milevide enge, til den anden rejste landet sig som en vold med stejle lerskrænter. På det første

stykke fulgte landevejen engen, men bøjede så brat af og steg til vejrs gennem et skår i bakkerne.

Her kom han op i den høstrøde skov. De brølende løvmasser lukkede sig om ham som et flammebål.

Vejen var fedtet efter nogle dages regn, men trods sit voldsomme sindsoprør havde han ikke glemt at smøge op forneden for at skåne sine søndagsbukser. Men hans tanker var i himlen. Med et nødråb fra hjertets dyb knælede han for sin Gud og spurgte, hvor længe han dog endnu ville tåle den åbenlyse forhånelse. Ville han ikke snart komme i sin almagts og herligheds væld og nedslå Satans triumferende yngel, der bildte menneskene ind, at livet kunne forvandles til lutter fræk nydelse, døden til en vellystfuld hendånen?

Han svarede sig selv: Men lad dem kun trodse! Regnskabsdagen og det store skriftemål undflyr de ikke. Engang skal de vågne op i rædsel og erfare, at Gud lever og er deres dommer!

Da han var kommet ud af skoven, kunne han begynde at vejre hjemmet. Den lille bondeby lå med sine rygende skorstene et stykke inde på det åbne land ved foden af en lav bakke. Vinden trykkede røgen ned over markerne og sendte ham et fortroligt pust af tørveos i møde. Den yderste gård med vindfangeren på ladelængen var præstegården, sådan som Asmus Hagens hareøjne ganske rigtig havde opdaget.

Efter at Mads Vestrup var kommet hjem, gik han først sin sædvanlige runde gennem udhusene og stalden for at forvisse sig om, at intet var blevet forsømt under hans fravær. Men mod sædvane var han denne dag ret åndsfraværende på sin vandring gennem de halvmørke rum med de tilforladelige lugte af hø og klid og dyrevarme. Rent mekanisk plukkede han op fra gulvene, hvad han fandt på sin vej, hist en tabt roe, her en tot hø; og da han inde i kostalden traf tjenestedrengen, der hjalp pigen med malkningen, holdt han ikke som ellers en dundertale til dem om ikke at sløse med Guds gaver, men gik videre uden ord.

Han blev stående i den åbne stalddør, mens aftenklokken ringede. Han tænkte på sine egne sørgelige vildfarelsens år derovre i København, hvor han var blevet djævelens bytte og ville være endt som en stakkel i mørkt vanvid, dersom ikke Gud havde forbarmet sig over ham og ført ham hjem til hans gamle mor. Gud glæde hendes sjæl i himlen! ... Derude foran aftenrøden kunne han tydelig skelne omridsene af to træer, der havde skygget over det lykkelige barndomshjem, to høje popler, i hvis susen han som barn havde hørt Vorherres stemme, når han sad på bænken ved vinduet og stirrede ud, mens moderen sad ved væven og sang sine salmer. Inde bag den lange, hvide kirkegårdsmur derovre lå nu den fromme kvinde med de arbejdsstrætte hænder foldede om sin gamle salmebog og ventede på en salig opstandelse.

Derude under vesthimlens lysende skyer kunne han også følge den pilehegnede landevej, hvor han i seks år hver søgnedags morgen gik de tre fjerdingvej ind til latinskolen i Randers. I sommerhalvåret, når Torben Dihmer boede hjemme på Favsingholm, mødtes de undertiden og slog følge. Torben red til skolen på en nordbagge, mens han selv måtte gå turen i træsko eller på bare ben for at skåne skoene, der hang ved tornystret og ikke måtte tages på, før han nåede byen. Han huskede især Torben i en mjødbrun fløjlsdragt med lange ridegamacher, der en tid havde bedåret hans bondehjerte, indtil hans mor en dag sagde til ham: "Hvordan tror du egentlig, sådan en opstadset knægt tager sig ud i Vorherres øjne?" Da slog han skamfuld blikket ned.

Klokken i tårnet tav. Med en dyb halslyd, der mindede om køernes drynen, vendte han tilbage gennem loen og gik ind.

Da han med sin familie sad ved aftensmåltidet, hvori også husets tjenestefolk tog del, fortalte han om den fremmede læges besøg på herregården og hans vidunderpiller, der skulle kunne gøre godsejeren rask. "Dersom det da ikke er frækt pral og mundsvejr det hele," føjede han til.

Senere sagde han:

"Hver dag i året og hver time på dagen gør den kære Gud de dejligste mirakler for os. Han lader sin klare sol skinne over verden, kalder nærende korn og yndige blomster frem af jorden og skaber små levende menneskevæsner i sine engles skikkelse og lægger dem i vore arme. Men sådan noget finder verdens børn bare "naturligt" og hverken snak eller tak værd. Så såre derimod en pjalt doktor har lidt held med sin kniv eller med et pulver, så ved folk ikke, hvordan vi er vendt i det, om det er os selv eller Vorherre, der styrer verden. - Men lad os nu se! Satan skal ikke for tidlig triumfere!"

De sidste ord rungede ud over bordet, så det yngste barn, en tre års krøltop, i forskrækkelse foldede hænderne. Også de andre børn blev betuttede. De vidste, at når deres far skændte, var det Guds egen frygtelige vrede, der forkyndtes gennem hans mund.

Måltidet fortsattes i tavshed. Der var ikke andet på bordet end et fad bart smørrebrød og kander med kogt mælk. Ikke helt for ingenting havde Mads Vestrup ord for at være en bekymret vogter af sin pengepung. Han, der så ud som en frådser, påbød både sig selv og sin husstand selvtugt som en religiøs pligt. Det kunne ganske vist undertiden hænde ham, når han ved middagsbordet blev sat for en af sine livretter som risengrød eller blodpølse eller bankeflæsk med brunet hvidkål, at han bukkede under for sin naturs stærke krav og overfyldte sig. Men bagefter straffede han altid sig selv med en endnu strengere selvforsagelse.

Ved måltidets slutning læste et af børnene bordbønnen. Derefter plejede han at samle børneflokkens hyggeligt om sig inde i dagligstuen, hvor han da gerne fortalte dem et eller andet, oftest af den hellige historie.

Men denne aften gik han til sin kones og børnenes overraskelse straks over i sit eget værelse på den anden side af forstuen. Krøltoppen, der var løbet efter ham for at holde hans hånd, standsede med fingeren i munden og

vovede ikke at følge. Døren til faderens stue var for alle børnene indgangen til et helligt sted - bevogtet ligesom Himmerigsporten af en kerub med et flammesværd.

Da præstekonen lidt efter kom ind til sin mand med den tændte lampe, sad han midt i den korte voksdugssofa og røg en pibe tobak, som var den eneste luksus, han tillod sig.

Fru Stine var en lille hofteskæv kone i fyrretyveårsalderen, nogle år ældre end sin mand. Hendes sidste barnefødsel havde gjort hende til krøbling. Hun var en lærerdatter der fra egnen og blev forlovet med Mads Vestrup, da han endnu var ung student. Dengang var hun en rødmosset landsbypige, af hvis skønhed der gik ry; men allerede før de kunne gifte sig, var hun begyndt at falme, og nu var hun afblomstret ind til stilken.

Hun satte lampen hen på skrivebordet og stod der nogen tid og skruede på den, som ventede hun på, at han skulle tale til hende. Men Mads Vestrup sad indemuret i sine tanker, - ytrede sig kun ufrivilligt med sin drynende halslyd.

Så listede hun et forkrøllet brev op af kjolelommen under sit forklæde, lagde det fra sig på bordet og haltede ud igen med hånden på den syge hofte.

Folk, der ikke kendte Mads Vestrup og alene bedømte ham efter hans ydre, så kun bonden i ham. Af sine kaldsfæller på egnen betragtedes han som en indskrænket og noget forstyrret person, der ikke var til pryd for standen. Men også i sin egen menighed var han til besvær på grund af sin gammeldags tro, som næsten ingen delte med ham. Mange familier havde løst sognebånd til nabopræsterne, der alle i hans øjne var smittede af tidens vantro. Han var en meget ensom mand, som dagenes byrde tidlig havde ældet.

Når han gik omkring i den daglige trummerum, var der noget sløvt og søvnigt over ham. De vilde kampdrifter i hans blod blev holdt i tømme af hans sygelige bekymringer for udkommet og af dette tunge legeme, der voldte ham mange slags besværligheder. Mens de fleste af hans kaldsfæller var geskæftigt på færde alle vegne som

religiøse, politiske eller sociale agitatorer, gik han mere og mere op i sit landbrug og i omsorgen for sin familie. Trods den selvfølelse, der kunne bruse frem hos ham over for folk, der ville se ham over hovedet, havde han i virkeligheden meget beskedne tanker om sig selv og forsynets bestemmelse med ham. Han vidste godt, at han ikke var nogen veltalende mand og ikke besad den art ydre personlighed, som gjorde indtryk på masserne. Og for øvrigt retfærdiggjorde han sin mangel på dådskraft med den betragtning, at en mand med en svag kone og fire børn at forsørge ikke kunne være udset af Gud til ene at tage kampen op mod Helvede.

Den vildskab, som oplevelsen på herregården et øjeblik havde sluppet løs hos ham, var da også allerede ved at slå over i en tung og mørk nedstemthed. Han så i tankerne Torben Dihmer kaste kæppen og blomstre op i sundhed og kraft som ved et virkeligt mirakel. Han så dette gudløse menneske vende tilbage til livet for at fortsætte det som en sorgløs leg.

Ja, tænkte han, mørkets fyrste var en gavmild herre at tjene! I stedet for død og retfærdig straf i Helvede vinkede der ny lyst og nye glæder af syndens overflod. Havde Gud da virkelig underkastet sig? Havde Satan sejret? ...

Han søgte på ny trøst i den tanke, at regnskabets time og den store dom undgik ingen. Også de onde havde deres løn "borte". Han vidste jo nok, at der var visse halvmandskristne, der forkastede tanken om et pinested som uforenelig med troen på Guds kærlighed og tænkte sig den uomvendte synders skæbne som en evig udslettelse. Men det var løgnagtigt at tillægge den alvise et dumt og skændigt selvforræderi. Det ville netop ikke være kærlighed, men et rent ud djævelsk påhit, dersom sådanne frække spottere, der her i kødets verden boltrede sig i alle laster og svælgede i vellyst, ved hjælp af en læges trolddomskunster kunne ånde ud i et saligt suk, vejres hen i intethed som en skiden lugt. Men sådan var det heller ikke.

Nej, i deres dødsstund ville Helvede åbne sit mørkegab for de ulykkelige, og der var sikkert nok beredt dem en frygtelig, men retfærdig straf.

Han rejste sig op for at hænge den udgåede pibe hen på brættet. På tilbagevejen standsede han ved skrivebordet, da han opdagede det brev, som hans kone havde efterladt der. Han stod nogen tid med det i hånden og betragtede det med den molboagtige måben, der var ham egen, når han overraskedes.

"Hvad er det for et brev?" sagde han højt.

Konvolutten, som var åbnet, bar hans kones navn; og både udskriften og selve brevet var skrevet med fordrejet hånd.

"Hvad er det her for kæltringestreger!"

Brevet var undertegnet "En troende af menigheden" og indeholdt en opfordring til hans kone om at have et vågent øje med Jørgen Stauns gård på bakken. "Din mand har sin gang der, og Oleane er en møgmær, som jo alle ved."

Han undersøgte frimærkets poststempel, konvolutten og til sidst vandmærket i papiret, som han holdt op for lampeskæret.

Og nu svulmede halsen på ham. Et nyt, mørkt uvejr brød ind over hans sind. Han slog hånden i bordet, så det rungede.

"Nej, det her er dog for galt!"

Han rev døren op og råbte ud gennem den mørke forstue, hvor en smal lysstribe røbede, at dagligstuedøren var blevet ladet på klem:

"Stine! Er du derinde? ... Å, hør et øjeblik!"

Det varede temmelig længe, inden hun kom; og det var med en utryg skæven til skrivebordet, at hun klemte sig ind og blev stående henne ved døren. Men hendes mands kalden havde heller ikke lydt som en bodfærdig anråbelse. Der havde tværtimod været dommedagsbebudelse deri.

"Hvad er det her for noget?" spurgte han og rystede brevet foran hendes ansigt.

"Ja, hvad er det?" sagde hun og rettede sine mørke øjne på ham med en dristig anklage.

"Hold nu op med det komedievæsen! Det er jo dig selv, der har skrevet det brev. Nægt det it'!"

Stine Vestrup holdt armen parat til at afbøde et slag. Det var et par gange hændt, at hendes mand i hidsighed havde forløbet sig over for hende.

"Jeg har ikke skrevet det," sagde hun og stirrede ham forhærdet ind i øjnene.

"Du lyver! Du har jo været så dum at ta' af papiret til mine tjenesteskriver. Og det tøjeri ligner dig da også godt nok! Det er jo it' første gangs, du har bagvasket din egen mand. Men at sætte sig hen og skrive den slags sager, det er dog noget nyt. Gjorde jeg dig din ret, slog jeg det skidne præk op på smedens port, så enhver kunne se, hvad slags menneske du er."

Denne trussel fik Stine Vestrups stive nakke til at bøje sig. Klagende sank hun ned på kanten af en stol med forklædet trykket for øjnene.

"Å, Mads; jeg ved it' selv, hvad jeg gør i den her tid. Jeg er så syg - så syg - så syg."

Ganske stakåndet gik Mads Vestrup frem og tilbage på gulvet. Han sled brevet i mange stykker og kastede det til sidst i kakkelovnen.

"Ja ja, - Stine!" sagde han øjeblikkelig formildet. "Lad så den historie være glemt da, som jeg har glemt og tilgivet de andre! Men nu skulle det helst være sidste gang, du kom med den slags."

Skønt der snart ikke fandtes det kvindemenneske på egnen, som hun ikke havde ham mistænkt for at stå i forhold til, blev hans vrede mod hende altid kun en stråild. Han følte den inderligste medlidenhed med hende og havde desuden andre grunde til ikke at gå for strengt i rette med hende.

Hvordan Stine var kommet til sin mistanke mod Oleana, forstod han ikke. Han havde netop så vidt muligt holdt sig